

ЗВІТ

ПРО СТРАТЕГІЧНУ ЕКОЛОГІЧНУ ОЦІНКУ

Програми охорони навколишнього природного середовища Івано-Франківської області до 2025 року

**м. Івано-Франківськ
2020 рік**

2
ЗМІСТ

Назва	Сторінка
АНОТАЦІЯ	3
ВСТУП	5
1. ЗМІСТ ТА ОСНОВНІ ЦІЛІ ПРОГРАМИ ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ ДО 2025 РОКУ	6
2. ХАРАКТЕРИСТИКА ПОТОЧНОГО СТАНУ ДОВКІЛЛЯ, У ТОМУ ЧИСЛІ ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ, ТА ПРОГНОЗНІ ЗМІНИ ЦЬОГО СТАНУ, ЯКЩО ДОКУМЕНТ ДЕРЖАВНОГО ПЛАНУВАННЯ НЕ БУДЕ ЗАТВЕРДЖЕНО	7
2.1. Аналіз сучасного стану навколишнього середовища	8
2.2. Соціально-демографічні, епідемічні показники області та здоров'я населення	20
3. АНАЛІЗ ВІДПОВІДНОСТІ ЦІЛЕЙ ПРОГРАМИ ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ ДО 2025 РОКУ	23
4. ОЦІНКА НАСЛІДКІВ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОГРАМИ ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ ДО 2025 РОКУ НА ДОВКІЛЛЯ	24
5. ОЦІНКА АЛЬТЕРНАТИВНИХ СЦЕНАРІЇВ ПРОГРАМИ ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ ДО 2025 РОКУ НА ДОВКІЛЛЯ	25
6. РЕКОМЕНДАЦІЇ СТРАТЕГІЧНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОЦІНКИ	26
7. ОРГАНІЗАЦІЯ МОНІТОРИНГУ ФАКТИЧНОГО ВПЛИВУ ПРОГРАМИ ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ ДО 2025 РОКУ НА ДОВКІЛЛЯ	26
ВИСНОВКИ	27
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	28

АНОТАЦІЯ

Звіт зі стратегічної екологічної оцінки Програми охорони навколишнього природного середовища Івано-Франківської області до 2025 року виконано у відповідності до Закону України «Про стратегічну екологічну оцінку» та методичних рекомендацій із здійснення стратегічної екологічної оцінки документів державного планування, затверджених наказом Міністерства екології та природних ресурсів України від 10.08.2018 р. № 296, а також інших діючих нормативно-правових актів.

Програма охорони навколишнього природного середовища Івано-Франківської області до 2025 року розроблена відповідно до Конституції України, Земельного кодексу України, Водного кодексу України, законів України «Про місцеві державні адміністрації», «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про охорону атмосферного повітря», «Про відходи», «Про рослинний світ», «Про тваринний світ», «Про екологічну мережу», «Про природно-заповідний фонд України», постанови Кабінету Міністрів України від 17.09.1996 р. № 1147 «Про затвердження Переліку видів діяльності, що належать до природоохоронних заходів», постанови Кабінету Міністрів України від 14.08.2019 р. № 827 «Деякі питання здійснення державного моніторингу в галузі охорони атмосферного повітря», розпорядження Кабінету Міністрів України від 08.11.2017 р. № 796-р «Про Національний план скорочення викидів від великих спалювальних установок», розпорядження Кабінету Міністрів України від 08.11.2017 р. № 820-р «Про схвалення Національної стратегії управління відходами в Україні до 2030 року», розпорядження Кабінету Міністрів України від 20.02.2019 р. № 117-р «Про затвердження Національного плану управління відходами до 2030 року», розпорядження Кабінету Міністрів України від 30.03.2016 р. № 271-р «Про затвердження Національного плану дій щодо боротьби з деградацією земель та опустелюванням», Стратегії розвитку Івано-Франківської області на 2021-2027 роки (затвердженої рішенням обласної ради від 21.02.2020 р. № 1381-34/2020), розпорядження обласної державної адміністрації від 05.03.2007 р. № 99 «Про затвердження Порядку розроблення обласних цільових програм», пропозицій районних державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій.

Розроблення Програми охорони навколишнього природного середовища Івано-Франківської області до 2025 року (далі – Програма) є одним з засобів створення ефективної системи управління у збереженні довкілля.

Очікувані результати виконання Програми:

- попередження забруднення поверхневих і підземних вод внаслідок покращення роботи існуючих, реконструкції (ремонт) та будівництва нових очисних споруд і каналізаційних мереж у населених пунктах області;
- запобігання шкідливій дії вод шляхом створення комплексу гідротехнічних споруд на паводконебезпечних ділянках рік і розроблення

ефективної системи прогнозування небезпечних гідрологічних процесів, відновлення і підтримання сприятливого гідрологічного режиму та санітарного стану річок;

- зниження інтенсивності ерозійних процесів;
 - зменшення викидів шкідливих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел;
 - створення системи вимірювання та оцінки якості атмосферного повітря.
- Забезпечення доступу до інформації щодо якості атмосферного повітря;
- збереження біотичного, ландшафтного біорізноманіття шляхом розробки і впровадження заходів активної і пасивної охорони, збереження і відтворення раритетних, зникаючих, ендемічних, реліктових і цінних у господарському відношенні видів рослин і тварин та їх оселищ, унікальних і типових для регіону ландшафтів;
 - формування регіональної екологічної мережі шляхом створення нових і вдосконалення функціонування існуючих заповідних територій;
 - вдосконалення системи поводження з побутовими відходами шляхом впровадження роздільної системи їх збирання, утилізації та переробки;
 - удосконалення системи оцінки і прогнозування екологічної ситуації шляхом створення постійно діючої системи моніторингу навколишнього природного середовища.

ВСТУП

Екологічна ситуація об'єднує в собі оцінку екологічного стану окремих компонентів довкілля: стану повітряного та водного середовищ, земельних і лісових ресурсів, рослинного й тваринного світу, заповідних територій, характер яких постійно змінюється. Від напряму цих змін залежить рівновага природних екосистем та збалансованість подальшого екологічного й соціально-економічного розвитку регіону.

Івано-Франківщина має високий інтегральний показник антропогенних навантажень на навколишнє середовище.

Зростання обсягів використання природних ресурсів, їх вичерпання та деградація обумовлюють необхідність розробки та реалізації стратегії і тактики невиснажливого природокористування і постійного контролю за змінами у ході природних та антропогенних процесів для інтегрального управління природними ресурсами та станом навколишнього природного середовища.

Альтернативних варіантів раціональному (невиснажливому) природокористуванню, основою якого є врахування законів розвитку природи та формування безпечних умов життєдіяльності людини, живих організмів, немає, тому необхідно виробити та здійснювати таку стратегію і тактику природокористування, яка б забезпечила інтегральне управління природними ресурсами, їх невиснажливе використання і охорону від вичерпання, і забруднення, а також постійний контроль (моніторинг) за змінами природних і антропогенних процесів у природно-територіальних комплексах.

Оскільки виконання Програми стосується сфери охорони навколишнього природного середовища, а також її виконання передбачатиме реалізацію видів діяльності щодо яких законодавством передбачено здійснення процедури оцінки впливу на довкілля, одночасно виконуються 2 критерії визначені ст. 2 Закону України «Про стратегічну екологічну оцінку». Таким чином проведення процедури стратегічної екологічної оцінки (далі – СЕО) Програми є обов'язковим.

Проходження процедури СЕО дасть можливість оцінити наслідки виконання Програми на довкілля, у тому числі на здоров'я населення, розробити заходи із запобігання, зменшення та пом'якшення можливих негативних наслідків її реалізації.

1. ЗМІСТ ТА ОСНОВНІ ЦІЛІ ПРОГРАМИ ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ ДО 2025 РОКУ

Основною метою Програми є послідовне поліпшення екологічної ситуації в Івано-Франківській області, створення належних умов для досягнення безпечного для здоров'я людини стану навколишнього природного середовища, шляхом інтеграції екологічної політики до соціально-економічного розвитку, збереження природних екосистем та впровадження екологічно збалансованої системи природокористування, підвищення стандартів якості природних об'єктів до європейського рівня.

Стратегічною ціллю Програми є впровадження і підвищення ефективності природоохоронних заходів в Івано-Франківській області для покращення стану навколишнього природного середовища, умов життєдіяльності населення та забезпечення екологічної безпеки регіону.

З урахуванням стану навколишнього природного середовища Івано-Франківської області основними завданнями Програми є: спрямування дій органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій всіх форм власності на реалізацію пріоритетних напрямів діяльності у сфері ефективного природокористування, дотримання вимог екологічної безпеки та охорони навколишнього природного середовища.

Згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 17.09.1996 № 1147 «Про затвердження переліку видів діяльності, що належать до природоохоронних заходів», для досягнення стратегічної цілі Програми необхідне комплексне, системне і цілеспрямоване вирішення наступних основних завдань:

- 1) охорона і раціональне використання водних ресурсів;
- 2) охорона атмосферного повітря;
- 3) охорона і раціональне використання земель;
- 4) охорона і раціональне використання мінеральних ресурсів;
- 5) охорона і раціональне використання природних рослинних ресурсів і ресурсів тваринного світу;
- 6) збереження природно-заповідного фонду;
- 7) раціональне використання і зберігання відходів виробництва і побутових відходів;
- 8) наука, інформація і освіта, підготовка кадрів, оцінка впливу на довкілля, стратегічна екологічна оцінка, організація праці, забезпечення участі у діяльності міжнародних організацій природоохоронного спрямування, впровадження економічного механізму забезпечення охорони навколишнього природного середовища.

**2. ХАРАКТЕРИСТИКА ПОТОЧНОГО СТАНУ ДОВКІЛЛЯ,
У ТОМУ ЧИСЛІ ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ,
ТА ПРОГНОЗНІ ЗМІНИ ЦЬОГО СТАНУ,
ЯКЩО ДОКУМЕНТ ДЕРЖАВНОГО ПЛАНУВАННЯ
НЕ БУДЕ ЗАТВЕРДЖЕНО**

Івано-Франківщина характеризується неоднорідною екологічною ситуацією. З одного боку, на її теренах збережені неповторні природні ландшафти, реліктові та ендемічні види рослин і тварин, унікальні природні комплекси. Різноманіття природних ресурсів у регіоні формує потужний рекреаційно-туристичний потенціал, який є одним із найбільших і найперспективніших в Україні. Водночас, Івано-Франківщина має високий інтегральний показник антропогенних навантажень на навколишнє середовище. На окремих територіях екологічна ситуація та якість довкілля характеризуються як несприятливі для здоров'я людини, а місто Калуш, села Кропивник і Сівка-Калуська Калуського району Указом Президента України від 10.02.2010 р. № 145/2010 визнані зоною надзвичайної екологічної ситуації. За результатами проведеного SWOT-аналізу визначено:

Сильні сторони (S)	Слабкі сторони (W)
Великий відсоток заліснення площі території області, сприятливі природно-кліматичні умови і наявні ресурси, які надають змогу надавати цілорічні оздоровчі, рекреаційні та туристичні послуги.	Значна площа лісових деревостанів зростає у нетипових лісорослинних умовах, що зумовлює їх деградацію від антропогенних та природних факторів. Низький відсоток сітки доріг лісогосподарського призначення. Збільшення кількості туристів.
Задовільний та добрий екологічний стан поверхневих водних об'єктів області. Розроблення програми регіонального моніторингу в галузі охорони атмосферного повітря.	Високий рівень зносу комунальних очисних споруд та каналізаційних мереж та їх відсутність в населених пунктах області. Відсутність достатнього фінансування заходів.
Сировинна база відходів.	Недостатня кількість суб'єктів господарювання, які здійснюють збір та переробку ресурсоцінних компонентів та ТПВ.
Здійснюється активна екологічна просвіта (екологічні акції, форуми, семінари та конференції).	Низька екологічна свідомість щодо збереження та раціонального використання природних ресурсів.

Можливості (О)	Загрози (Т)
Фінансування заходів Програми з державного, місцевих бюджетів та за рахунок інвестицій	Порушення вимог природоохоронного законодавства суб'єктами господарювання.
Покращення стану довкілля.	Збільшення цін на природоохоронне устаткування та обладнання.
Формування екологічної свідомості населення області та активності широкого кола громадськості щодо регіональної екологічної ситуації та місцевих проблем.	Несприятливі погодні умови, а саме: природні повені, пожежі та інші.

Виходячи з проведеного аналізу можна зробити висновок, що найгострішими проблемами у сфері охорони навколишнього природного середовища, вирішення яких можливе використовуючи ресурси регіонального управління, є подальше забруднення поверхневих вод та підземних водних горизонтів, наявність стихійних сміттєзвалищ, техногенно-екологічної ситуації на території Калуського гірничо-промислового району, порівняно малий відсоток населених пунктів області в яких запроваджено роздільний збір ТПВ, наявність сміттєзвалищ та полігонів, які не відповідають вимогам законодавства. Найбільш прийнятним для регіональної влади способом вирішення зазначеної проблеми є використання програмно-цільового підходу.

2.1. Аналіз сучасного стану навколишнього середовища

Атмосферне повітря

В Івано-Франківській області від стаціонарних джерел забруднення в атмосферне повітря щорічно надходить 86-92% загальнообласних обсягів викидів. Динаміка викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря по Івано-Франківській області протягом 2016-2019 років представлена в таблиці 1. Частина викидів забруднюючих речовин в атмосферному повітрі припадає на пересувні джерела забруднення.

У 2019 році викиди забруднюючих речовин у атмосферне повітря від стаціонарних джерел забруднення порівняно з 2018 роком зменшились на 7,4 % та становили 205,0 тис. т. Від стаціонарних джерел забруднення у повітряний басейн надійшло 12,9 млн. т. діоксиду вуглецю (на 6,3 % менше порівняно з 2018 р.) – основного парникового газу, який впливає на зміну клімату.

Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами забруднення у розрахунку на квадратний кілометр території області склали 14,7 тонн забруднюючих речовин, обсяг викидів у розрахунку на одну особу

– 149,6 кг, що у порівнянні з 2018 роком на 11,4 кг менше.

Основними забруднювачами повітря залишаються підприємства з виробництва та розподілення електроенергії, від стаціонарних джерел, забруднення яких в атмосферне повітря надійшло 89,5% загальнообласних обсягів викидів.

Зокрема, найбільшим забруднювачем атмосферного повітря залишається ВП «Бурштинська ТЕС» АТ «ДТЕК Західенерго» на яку припадає 82,8 % викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від загального обсягу викидів по області. Викиди в атмосферне повітря у 2019 році від виробничої діяльності підприємства ВП «Бурштинська ТЕС» АТ «ДТЕК Західенерго» зменшились на 7,16% в порівнянні з 2018 роком і становили 169,8 тис. тонн.

У значній мірі на стан атмосферного повітря впливають транскордонні перенесення шкідливих речовин з країн Центральної Європи, однак, відсутність мереж постів контролю не дає можливості реально оцінити величину впливу транскордонних забруднень на загальний стан атмосферного повітря області.

Таблиця 1

*Динаміка викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря
по Івано-Франківській області*

	2016	2017	2018	2019
Обсяг викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря, т	196669,390	198324,713	221407,5	205021,0
Щільність викидів у розрахунку на 1 кв. км, т	14,1	14,2	15,9	14,7
Обсяги викидів розрахунку на 1 особу, кг	142,4	143,8	161,0	149,6
Кількість підприємств, які мали викиди забруднюючих речовин від стаціонарних джерел забруднення	319	363	354	359
Кількість зареєстрованих транспортних засобів, од	105831	115418	137890	171488

Таблиця 2

*Вміст забруднюючих речовин в атмосферному повітрі
м. Івано-Франківська*

Назва забруднюючої речовини	Середньорічний вміст, мг/м ³	Середньодобові ГДК, мг/м ³	Максимальні разові ГДК, мг/м ³	Максимальний вміст, мг/м ³
Пил	0,16	0,15	0,5	0,30
Діоксид сірки	0,011	0,05	0,5	0,061
Оксид вуглецю	1,79	3	5	4
Діоксид азоту	0,054	0,04	0,2	0,19
Оксид азоту	0,036	0,06	0,6	0,12

Отже, основними проблемами сфери охорони атмосферного повітря є:

- значний рівень забруднення атмосферного повітря міст викидами забруднюючих речовин від стаціонарних джерел промислових підприємств;
- недотримання підприємствами технологічного режиму експлуатації пилогазоочисного устаткування, у тому числі внаслідок обмеження енергопостачання, яке не здатне працювати в межах екологічних і санітарних норм;
- невиконання у встановлені терміни заходів щодо зниження обсягів викидів до нормативного рівня, низькими темпами впровадження сучасних технологій очищення викидів;
- відсутність ефективного очищення викидів підприємств від газоподібних домішок;
- відсутність можливості постійного спостереження за станом атмосферного повітря в містах обласного підпорядкування у зв'язку з недостатньою кількістю постів спостережень або їх повною відсутністю;
- збільшення кількості зареєстрованих транспортних засобів.

Враховуючи ситуацію в сфері охорони атмосферного повітря Івано-Франківської області, стратегічною метою є поетапне зменшення обсягів викидів в атмосферу забруднюючих речовин від стаціонарних та пересувних джерел й удосконалення системи моніторингу за якістю атмосферного повітря в населених пунктах області.

Відповідними пріоритетними завданнями є:

- інвентаризація всіх систем очищення пилогазових викидів та застосування більш нового обладнання, що відповідає сучасним умовам;
- оснащення всіх джерел пилогазових викидів очисним устаткуванням та обладнанням;
- збільшення кількості міст, де здійснюється постійний контроль стану атмосферного повітря за основними забруднюючими речовинами.

З метою забезпечення моніторингу стану якості атмосферного повітря в області та інформування населення щодо якості атмосферного повітря передбачено розроблення програми моніторингу у галузі охорони атмосферного повітря в Івано-Франківській області, за результатами якого будуть розроблені заходи для покращення стану якості атмосферного повітря.

Водні ресурси

Гідрографічна мережа області представлена притоками району басейну річки Дністер та суббасейну річки Прут. Сітка правих та лівих приток р. Дністер, в зв'язку з особливостями рельєфу і клімату розвинена нерівномірно. Найбільш розвинена сітка правих приток, які формуються в Карпатах. До них належать ріки: Свіча, Лімниця, Луква, Сівка, Бистриця. Ці річки мають досить розвинену систему, особливо в гірській частині.

На Карпатські притоки припадає близько 70% водозбірної площі Дністра. На

Покутській височині правобережжя Дністра має дуже слабо розвинену річкову систему. Річки тут трапляються рідко, невеликі, маловодні. Довжина найбільших з них р. Тлумачик, р. Хотимирка, р. Лимець не перевищує 20-30 км. В лівобережній частині в межах області Дністер збирає води з Опільської височини (р. Гнила Липа, р. Свірж), які теж утворюють слабо розвинені системи.

Річкова мережа суббасейну р. Прут в своїй верхній частині збирає води з найвищої частини області – Гуцульських Карпат. Як і район басейну річки Дністер, суббасейн річки Прут має різку асиметричну будову, основна водозбірна площа – на правобережжі, там же – найбільші його притоки – Прутець Яблунецький, Прутець Чимигівський, Ослава, Лючка, Пістинька, Рибниця, Черемош. Ліві притоки малочисельні і маловодні. Найбільші з них – Турка і Чернява.

Густота річкової мережі в межах області коливається від 0,3 – 0,5 км/км² у рівнинній частині і до 1,7 – 2,5 км/км² в Карпатах. Падіння річок на висотах 700 – 1300 м над рівнем моря досягає до 100 м/км, при виході з гір ця цифра знижується до 10 – 20 м/км. Долини річок в горах вузькі і глибокі, русла каменисті, порожисті, складені галькою та валунами. Швидкість течій річок змінюється від 1,0 – 1,5 м/с під час межені, до 4,0 – 7,0 м/с під час паводків і повеней. Передгірські ріки відрізняються від гірських меншим падінням (1,0 – 8,0 м/км), менш глибокими і більш розробленими долинами з добре розробленою заплавою і руслом. Швидкість течії тут від 0,5 – 1,0 до 2,0 – 3,0 м/с. Живлення рік області мішане (дощове, ґрунтове, снігове), частка дощового складає – 35-50%, снігового – 20-30% та ґрунтового – 15-20%. Внутрішній розподіл стоку характеризується паводковим режимом протягом більшої частини року з коротким періодом осінньо-зимової межені (яка також часто порушується після випадання дощів і відлиг). У загальному розподіл стоку такий: весна – 10-22%, літо – 41-53%, осінь – 11-15% і зима – 16-18%. На теплий період року припадає до 85% річного стоку.

Поверхневі водні ресурси, що формуються в межах області в середній по водності рік складають 4544,4 млн. м³, в рік 75% забезпеченості – 3317,6 млн. м³ і в рік 95% забезпеченості – 2182,3 млн. м³. Сумарні водні запаси (з водами сусідніх областей) складають відповідно 9050,8 млн. м³, 6562,6 млн. м³, 4299,3 млн. м³

За даними звітності за формою № 2ТП-водгосп (річна) по області в 2019 р. було забрано із поверхневих водних об'єктів і підземних джерел 95,02 млн.м³ свіжої води, що на 1,48 млн.м³ менше порівняно з 2018 р.

По промисловості обсяги забору свіжої води в 2019 р. зменшилися на 3,42 млн.м³, а по сільському господарству та житлово-комунальному господарству і побутовому обслуговуванню обсяги забору свіжої води в 2019 р. збільшилися відповідно на 0,632 млн.м³ та 1,35 млн.м³.

На зміну обсягів забору свіжої води по промисловості вплинуло, головним чином, зменшення використання води теплоелектростанціями.

Все ще значна кількість свіжої води, забраної із природних джерел (на 0,31 млн.м³ більше в порівнянні з минулим роком), була втрачена при її транспортуванні

до водокористувачів в результаті фільтрації, протічок, аварій в системах подачі води від місця забору до місця використання.

В 2019 р. зменшився обсяг скиду зворотних вод в поверхневі водні об'єкти області (на 1,38 млн.м³ в порівнянні з минулим роком) і становив 61,08 млн.м³.

Зменшення обсягів скиду «забруднених без очистки» зворотних (стічних) вод в поверхневі водні об'єкти відбулося, в основному, за рахунок введення в дію нових очисних споруд в 2019 році.

Збільшення обсягів скиду «недостатньо-очищених» зворотних (стічних) вод в поверхневі водні об'єкти відбулося, в основному, за рахунок підприємств нафтовидобувної промисловості – та підприємств житлово-комунального господарства та побутового обслуговування.

Зменшення обсягів скиду «нормативно чистих (без очистки)» стоків відбулося, головним чином, за рахунок промислових підприємств, а також сільськогосподарських підприємств.

Зменшення скиду «нормативно очищених на очисних спорудах» стоків відбулося, в основному, за рахунок підприємств житлово-комунального господарства та побутового обслуговування населення.

Забруднені зворотні води були скинуті у річки Бистриця, Тлумачик, Бистриця Солотвинська, Гнила Липа, Лімниця, Сівка, Свіча, Саджава, Черемош, Чорнява, Рибниця, Прутець Яблуницький.

Причинами такого стану є відсутність очисних споруд, низька ступінь очистки зворотних вод внаслідок перевантаження і недотримання технологічного режиму на існуючих очисних спорудах та відсутність технології очищення зворотних вод від розчинених мінеральних речовин (солей).

На виконання програми державного моніторингу вод затвердженої наказом Держводагентства України від 11.06.2019 р. № 336 р з метою оцінки гідрохімічного стану і рівнів забруднення річкових вод в частині проведення Держводагентством України спостережень на масивах поверхневих вод, забір води з яких здійснюється для задоволення питних і господарсько-побутових потреб населення, на території Івано-Франківської області в басейні річки Дністер у 2019 році дослідження проводилися у 4 пунктах моніторингу, в суббасейні річки Прут – у 2 пунктах моніторингу:

Пункти моніторингу, встановлені на притоках Дністра:

1. р. Свіча, 57 км, с. Княжолука;
2. р. Лімниця, 30 км, с. Вістова;
3. р. Бистриця Солотвинська, 18 км с. Скобичівка;
4. р. Бистриця Надвірнянська, 16 км, с. Березівка.

Пункти моніторингу, встановлені в суббасейні річки Прут:

1. р. Прут, 864 км, с. Шепарівці
2. р. Жонка, ліва притока р. Прут, 3 км, м. Яремче.

Дослідження стану масивів поверхневих вод проводилися за двома напрямками – за значеннями хімічних і фізико-хімічних показників стану вод та за вмістом пріоритетних забруднюючих речовин.

Високих концентрацій хімічних і фізико-хімічних показників не виявлено.

Результатами досліджень токсичних органічних речовин виявлено, як мінімум один раз, присутність 7 речовин в масивах поверхневих вод басейну Дністра та 5 речовин – в суббасейні Прута:

- гексахлорциклогексан, ДДТ, гексахлорбензол – пестициди;
- флуорантен, нафталін – поліароматичні вуглеводні;
- трихлорметан, тетрахлорметан – леткі органічні сполуки.

Вміст виявлених забруднюючих речовин не перевищував середньорічних та максимально-допустимих концентрацій екологічних нормативів якості $ЕНЯ_{cp}$ та $ЕНЯ_{max}$.

За результатами цих досліджень встановлено добрий хімічний стан масивів поверхневих вод у всіх пунктах моніторингу.

Основними проблемами забруднення поверхневих вод Івано-Франківщини є: скид неочищених та недостатньо очищених стічних вод; відсутність водоохоронних зон та прибережно-захисних смуг водних об'єктів.

Земельні ресурси, біологічне та ландшафтне різноманіття.

Загальна площа земель станом на 01.01.2020 р. складає 1392,7 тис. га, із них сільськогосподарські угіддя – 623,34 тис. га; ліси та інші лісовкриті площі – 639,93 тис. га; забудовані землі – 62,20 тис. га; відкриті заболочені землі – 2,70 тис. га; відкриті землі без рослинного покриву або з незначним рослинним покривом (піски, яри, землі зайняті зсувами, щебенем, галькою, голими скелями) – 22,30 тис. га; інші землі – 18,80 тис. га; території, що покриті поверхневими водами – 23,43 тис. гектарів.

За результатами лабораторних досліджень, які проводяться на п'ятирічний звітний період, в області серед обстежених угідь 47,8 % кислих земель. Кислотність ґрунтів негативно позначається на їх родючості. Серед них 12,6% припадає на дуже сильно - та сильнокислі, 12,9% - середньокислі, 22,3% - слабокислі ґрунти.

Гумус є основним джерелом поживних речовин в ґрунті. Чим вищий вміст гумусу в ґрунті, тим більша його родючість, тому збереження і накопичення гумусу є основою родючості ґрунту. Середньозважений показник вмісту гумусу по області за період з 2015 по 2019 роки становить 3,17 %, що відповідає підвищеному рівню забезпеченості. Найвищий показник забезпеченості гумусом у Городенківському (4,22 %), Снятинському (3,53 %) та Тлумацькому (3,25 %) районах. Найнищий показник вмісту гумусу у Косівському (2,17 %), Богородчанському (2,37 %) та Надвірнянському (2,70 %) районах.

Однією з ключових складових охорони довкілля в області є забезпечення збереження та невиснажливого використання земель.

Питання охорони земель в умовах загострення екологічної ситуації є одним з найважливіших напрямків роботи в області, оскільки поліпшення стану земель відкриває значні резерви збільшення обсягів виробництва сільськогосподарської продукції та забезпечує суттєве покращення екологічних умов життя людини.

Наслідком значного показника сільськогосподарського освоєння земельного фонду, без належних заходів щодо охорони і відтворення, як виробничого ресурсу та важливої складової навколишнього середовища, є прогресуюча деградація і ерозія земель, зниження родючості ґрунтів, що створює загрозу екологічній безпеці області та сталому розвитку регіону.

Основним і найбільш негативним наслідком нераціонального сільськогосподарського землекористування є інтенсивний розвиток водно-ерозійних процесів. Розвиток ерозійних процесів і зниження родючості ґрунтів є наслідком розорювання земель на схилах більше 3-5°, відсутності системи протиерозійних заходів на сільськогосподарських угіддях, переважання тракторного трелювання деревини на лісових землях, а також значного зменшення внесення добрив (у 3-5 раз) і вапнування ґрунтів.

Через надмірне використання природного різноманіття розпочався і продовжується процес втрати його біологічної стійкості і витіснення цінних видів флори і фауни. Збереження біологічного різноманіття передбачає охорону водночас і окремих особин, і їхніх груп у межах певної території, й екосистем у цілому разом з їхнім середовищем існування. Зменшення біологічного різноманіття є в значній мірі результатом діяльності людини. Основну загрозу для біологічного різноманіття становлять незаконні забудови та вирубування лісів, браконьєрство, розорювання місць поширення видів, здійснення господарської діяльності на території прибережних захисних смуг, гірських та степових районів, інтродукція чужорідних видів, кліматичні зміни, забруднення довкілля, неконтрольований видобуток корисних копалин.

Найбільшою загрозою біорізноманіттю є порушення цілісності і єдності природного рослинного покриву. Цей процес є результатом фрагментації, яка відбувається внаслідок знищення рослинного покриву через надмірне сільськогосподарське освоєння території, урбанізацію, осушення земель.

Екологічна мережа та розвиток природно-заповідного фонду області.

Необхідність формування екомережі на території Івано-Франківської області обумовлена порушенням цілісності і структурно-функціональної організації природних ландшафтів внаслідок значного антропогенного і техногенного навантаження. В результаті їх денатуралізації утворилися антропогенні ландшафти, в яких природні біоценози замінені агроценозами і урбоекосистемами. Наслідком цього є збіднення біотичного і ландшафтного різноманіття, яке складає основу природних ресурсів і є необхідною умовою формування безпечного середовища життєдіяльності людей.

Українським науково-дослідним інститутом гірського лісівництва імені П. С. Пастернака реалізовано природоохоронний захід «Розроблення проекту схеми регіональної екологічної мережі Івано-Франківської області».

В результаті проведеної роботи визначено об'єкти і структурні елементи екомережі області. Загальна площа регіональної екомережі Івано-Франківської області становитиме орієнтовно 806,3 тис. га. Збереження біотичного і ландшафтного різноманіття шляхом створення нових та вдосконалення існуючих заповідних територій, формування регіональної екологічної мережі є одним з пріоритетних напрямків розвитку заповідної справи в Івано-Франківській області. Мережа природно-заповідного фонду Івано-Франківської області становить 15,7 відсотків від загальної площі регіону. Найбільш цінними заповідними територіями є: природний заповідник «Горгани» та 5 національних природних парків - Карпатський національний природний парк, Національний природний парк «Гуцульщина», Галицький національний природний парк, Національний природний парк «Синьогора» та Національний природний парк «Верховинський».

Рішенням сесії обласної ради від 31.07.2020 р. №1510-36/2020 оголошено природні ландшафти та об'єкти заповідними територіями місцевого значення. Зокрема створено пралісові пам'ятки природи площею 4527,5 га та ботанічну пам'ятку природи місцевого значення «Ялиця-цариця» площею 0,2 га.

У межах області значна кількість територій та об'єктів природно-заповідного фонду, межі яких не встановлені в натурі (на місцевості).

Тваринний та рослинний світ.

Недостатньо здійснюються заходи щодо поліпшення збереження та відновлення порушених екосистем, популяцій рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення видів флори, фауни, мікробіоти та рослинних угруповань. Істотним недоліком в організації тваринного світу є низький рівень вивчення його стану і відсутність об'єктивних даних про чисельність переважної більшості не мисливських видів тварин.

Тваринний світ – один з компонентів природних ресурсів області. Різноманітність і багатство природних ландшафтів та вигідне географічне розташування стало передумовою розвитку та існування своєрідної рідкісної фауни, котра порівняно з іншими регіонами України значно багатша. Хребетні представлені 435 видами, ссавці – 74 видами, птахи – 280 видами, 109 видів зникаючих тварин занесені до Червоної книги України.

Флора області нараховує понад 1500 видів рослин, що складає більше половини списку флори України. На заповідних територіях області охороняється більше 1000 видів судинних рослин, що становить майже 55 % всієї флори Українських Карпат.

Майже третина природної флори Івано-Франківщини, потребує повної або часткової охорони. Сюди належать ендемічні та реліктові, рідкісні та зникаючі види рослин, 126 видів рослин і грибів занесено до Червоної книги України та

Європейського Червоного списку, з метою збереження та охорони рослинного світу на даний час розробляється Перелік рідкісних та зникаючих видів рослин, що підлягають особливій охороні на території Івано-Франківської області.

Лісові ресурси.

За даними основних лісокористувачів землі лісового фонду вкриті лісовою рослинністю 564,3 тис. га, що складає 40,5% від адміністративної площі області. Ліси на території області розміщені нерівномірно і знаходяться в основному в гірських районах (73% лісів області належить до гірських). Тому лісистість різних районів коливається від 11% до 68%.

У зв'язку з особливими захисними (водоохоронними, ґрунтозахисними, рекреаційними, санітарними, гігієнічними, оздоровчими, природоохоронними, естетичними тощо) функціями більше половини лісів області (52%) мають обмежений режим лісокористування, 48% лісів віднесено до категорії експлуатаційних.

Щороку з настанням пожежонебезпечного періоду державними лісогосподарськими підприємствами області проводиться комплекс робіт та заходів направлених на запобігання виникненню пожеж в лісових масивах, влаштування мінералізованих смуг на межі з с/г угіддями та інші в т.ч. і виступи в засобах масової інформації (преса та телебачення) та проведення лекцій та бесід із школярами та населенням на протипожежну тематику. Розробляються мобілізаційно-оперативні плани з гасіння лісових пожеж та склад сил і засобів, які погоджуються із підрозділами ДСНС та затверджуються в районних державних адміністраціях.

Поводження з відходами.

Одним із найактуальніших питань в області є забруднення навколишнього природного середовища відходами, що утворюються від діяльності промислових підприємств, а також у домогосподарствах.

Протягом 2019 року згідно інформації Головного управління статистики в Івано-Франківській області утворилось 2991,7 тис. т відходів, що більше ніж у 1,5 рази ніж у 2018 році, у тому числі відходів I класу небезпеки – 6,5 т (на 23,7% менше), II класу – 1,5 тис. т (у 1,6 разів більше), III класу – 4,3 тис. т (у 1,5 разів більше), IV класу небезпеки – 2985,9 тис. т (на 1,5 разів більше).

Внаслідок економічної діяльності підприємств та організацій утворено 96% загального обсягу відходів, у домогосподарства – 4%. Відходи від підприємств із добувної промисловості і розроблення кар'єрів становили 36,5% у загальній кількості утворених, постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря – 36,1%, сільського, лісового та рибного господарства – 16,6%, переробної промисловості – 5,6%.

У структурі загальної кількості утворених відходів, за категоріями матеріалів

переважають відходи згоряння (1079,9 тис. т або 36,1%).

Протягом 2019 року утилізовано 870,2 тис. т відходів, що більше у 1,6 рази, ніж у 2018 році, спалено – 130,9 тис. т (на 7% більше), із загальної кількості спалених відходів майже усі використано для отримання енергії.

Найбільш вагомими за обсягами утворення відходів в області є ВП «Бурштинська ТЕС» АТ «ДТЕК Західенерго», ПрАТ «Івано-Франківськцемент», НГВУ «Долинанафтогаз» та «Надвірнанафтогаз» ПАТ «Укрнафта», ДП «Калуська ТЕЦ-НОВА», ТзОВ: «Карпатнафтохім» та «Свісс Кроно».

У спеціально відведені місця чи об'єкти у 2019 році видалено 1759,6 тис. т відходів, що у 1,8 рази більше, ніж у 2018 році.

Окрім того, на території Івано-Франківської області є 15 постійно діючих полігонів твердих побутових відходів, з яких паспортизовано – 9. Найбільші полігони області знаходяться поблизу м. Івано-Франківськ (с. Рибне Тисменицького району), м. Калуш, м. Коломия, м. Долина, м. Надвірна (с. Пнів).

Об'єкти розміщення твердих побутових відходів у переважній більшості експлуатуються з порушенням екологічних і санітарних вимог, не дотримуються технологічні вимоги складування відходів, відсутні спостережні свердловини за змінами у стані підземних вод, не дотримані розміри санітарно-захисних зон. Як наслідок, вони спричиняють інтенсивне забруднення ґрунтів, поверхневих і підземних вод та атмосферного повітря.

Загальна кількість накопичених відходів на кінець 2019 року у спеціально відведених місцях чи об'єктах економічно активних підприємств та організацій відходів I-IV класів небезпеки становила 46 млн. т.

Основну частину (45965,2 тис. т або 99,9%) з них складають мало небезпечні відходи IV класу небезпеки, 29,8 тис. т – III класу, 0,8 тис. т – II класу.

Ситуація з накопиченням промислових і побутових відходів обумовлена відсутністю налагодженої системи утилізації промислових відходів, роздільного сортування і збирання твердих побутових відходів і пакувальної тари як вторинної сировини, а також недостатньою увагою до цієї проблеми органів виконавчої влади і місцевого самоврядування, низьким рівнем екологічної культури населення області.

На виконання розпорядження Кабінету Міністрів України від 08.11.2017 р. № 820-р «Про схвалення Національної стратегії управління відходами в Україні до 2030 року» та розпорядження Кабінету Міністрів України 20.02.2019 р. № 117-р «Про затвердження Національного плану управління відходами до 2030 року» здійснюється розроблення Регіонального плану управління відходами в Івано-Франківській області до 2030 року. Головною метою Регіонального плану управління відходами є створення умов, які забезпечать збирання, перевезення, перероблення та утилізацію відходів в області.

Техногенно-екологічна ситуація

на території Калуського гірничопромислового району

Проблеми, пов'язані з погіршенням техногенно-екологічного стану на території Калуського гірничопромислового району існують впродовж тривалого періоду, однак особливо загострилися після припинення виробничої діяльності калійного та магнієвого виробництв, а також експлуатації видобувних діляниць (шахт, кар'єру) Калуш-Голинського родовища калійної солі. Із раптовою зупинкою виробничого комплексу перестали здійснюватися заходи з підтримання крупних гірничо-технологічних об'єктів у безпечному стані. Контроль за змінами, що відбуваються у геологічному середовищі в межах розташування цих об'єктів та зоні їх потенційного негативного впливу, є епізодичним і фрагментарним.

Основними об'єктами, які здійснюють негативний вплив на довкілля та безпеку проживання на території Калуського гірничопромислового району є:

- **Домбровський кар'єру** (поступлення вод в кар'єр тільки за рахунок атмосферних опадів становить 2,5 – 2,7 млн. м³ в рік). На північному борті кар'єру прогресують карстові утворення, що супроводжуються виникненням глибоких промоїн у напрямку до р. Сівка, яка є притокою р. Дністер. У разі попадання вод річки Сівка в кар'єр може призвести до його повного затоплення.

- **Хвостосховища та акумулюючі ємності** (на хвостосховищах прогресує водна ерозія схилів, вимиваються розчинні солі, які витікають через бічні укоси дамб. Під дією атмосферних опадів вони проникають у водоносний горизонт, забруднюють водні артерії і далі підземними потоками переносяться в південно-східному напрямку в бік рік Млинівка та Лімниця).

- **Солевідвали** (на відвалах №№ 1, 4 не завершені рекультиваційні роботи, що призводить до виникнення карстових провалів, вимивання солей та канцерогенних речовин й засолення навколишніх територій. Ареал засолення наближається до водозаборів м. Калуш).

- **Просідання земної поверхні** над колишніми гірничими виробітками рудників «Калуш», «Голинь» і «Ново-Голинь» (загальний обсяг штучних порожнин – 18,2 млн.м³). За прогнозами науковців, на зазначених шахтних полях у перспективі можна очікувати просідання земної поверхні **до 20 м по вертикалі**.

- **Залишковий вплив** полігону токсичних відходів ТзОВ «Оріана-Галев» (гексахлорбензолу).

Ймовірний майбутній розвиток, якщо Програма не буде затверджена: зниження якості екологічних показників стану довкілля в цілому та погіршення санітарно-гігієнічних умов проживання населення, зростання негативного впливу підприємств і транспорту на атмосферне повітря і здоров'я населення; погіршення якості поверхневих вод у зв'язку з відсутністю достатньо розвиненої системи збору дощових вод, неповним охопленням населених пунктів області каналізаційними мережами, недостатньою відповідністю показників стічних вод нормативним, а також відсутністю встановлених у визначеному порядку прибережних захисних смуг водних об'єктів; відсутність реалізації низки заходів щодо охорони та

раціонального використання земельних ресурсів (зокрема, будівництва берегозакріплювальних протизсувних і протиселевих споруд, проведення заходів з захисту від підтоплення і затоплення території, рекультивації порушених ділянок) може негативно впливати на усі процеси розвитку населених пунктів та створювати певні ризики для здоров'я населення; накопичення обсягів відходів в навколишньому середовищі без належного їх утримання у МВВ, відсутність дієвої системи вилучення вторинних ресурсів та сучасного підприємства з переробки ТПВ, утворення стихійних звалищ створює ризики негативного впливу на здоров'я населення.

2.2. Соціально-демографічні, епідемічні показники області та здоров'я населення

Забруднення атмосферного повітря, якість питної води, накопичення відходів – основні чинники, які завдають шкоду здоров'ю населення. Стан забруднення атмосферного повітря впливає на здоров'я населення, шляхом загострення серцево-судинних хронічних хвороб, органів дихання, крові, нервової системи, алергічним проявом, тощо. Особливо це відчувається в районах житлової забудови, прилеглої до автомагістралей з інтенсивним транспортним рухом, де рівні забруднення повітря на порядок вищі ніж в районах, де відповідний рух відсутній, а також в зелених зонах відпочинку населення. Вихлопні гази автотранспорту містять різні сполуки (чадний газ, вуглеводні, оксиди азоту, альдегіди тощо), які, утворюючи фотооксиданти, здійснюють подразнюючий, токсичний, канцерогенний, мутагенний вплив на людський організм. Чадний газ насичує людську кров, замість кисню сполучається з еритроцитами та переноситься до всіх органів.

У людини порушується сон та працездатність, підвищується втомлюваність, послаблюється увага, різко змінюється настрої. При хронічному отруєнні чадним газом порушується робота нервової системи, печінки, нирок. Зростання кількості викидів свинцю в атмосферу відображується на здоров'ї населення міста і в першу чергу дітей. Автотранспорт, крім викидів забруднюючих речовин в атмосферу, також спричиняє негативне акустичне забруднення. Дослідження свідчать про те, що акустичне забруднення впливає на розвиток серцево-судинних захворювань.

Стан джерел водопостачання та якості питної води безпосередньо впливають на здоров'я населення.

Водопостачання населення Івано-Франківської області у 2019 році здійснювалось 40 водопроводами, в т.ч. 24 - комунальними, 5 - відомчими та 11 - сільськими. У порівнянні з 2018 роком кількість централізованих водопроводів залишалась не змінною.

У 2019 році лабораторіями ДУ «Івано-Франківським ОЛЦ МОЗ України» проведено відбір та досліджено 2541 пробу води за санітарно-хімічними показниками безпечності та якості води з водопроводів області, з них 212 не відповідали вимогам ДСанПіН, в т. ч.:

- з комунальних водопроводів – 1040 проб води, з них 17 не відповідали

вимогам ДСанПіН;

- із сільських водопроводів – 152 проби води, не відповідали вимогам ДСанПіН – 13;

- з відомчих водопроводів невідповідаючих нормам проб не виявлено.

З підвищеною жорсткістю подавали воду споживачам централізовані водопроводи м. Бурштин, м. Рогатин, сіл Задністрянськ, Лани, Маріямпіль і Яблунів Галицького району.

З усіх видів водних ресурсів найбільш цінними для водопостачання є підземні прісні води, тому, що вони є чистішими за поверхневі і мають стабільніший дебіт. Підземні води за хімічним складом, мінералізацією, вмістом специфічних компонентів та іншими ознаками поділяються на підземні води питного призначення, мінеральні води, природні розсоли, промислові води. До підземних вод питного призначення відносяться води з мінералізацією до 1,0 г/дм³. В області є 15 родовищ мінеральних вод різних типів. Серед них є аналоги «Нафтусі», «Миргородської», «Моршинської», «Єсентуки».

Людині потрібна чиста високоякісна прісна вода. Як відомо, стан організму людини залежить від повітря, способу життя, якості продуктів харчування, а також питної води. Забруднена питна вода згубно впливає на здоров'я людини. Мільярди вірусів і бактерій у воді призводять до спалахів епідемій, інфекційних захворювань, а токсичні речовини – до масових отруень.

Вживання недоброякісної питної води (2–2,5 л на добу однією людиною) суттєво погіршує здоров'я, зумовлюючи виникнення специфічних хвороб.

Грунтові води не завжди відповідають діючим стандартам і санітарним нормативним вимогам до питної води, така вода може містити біогенні елементи, які потрапляють з ґрунту і поверхневих стоків, тим більше, що глибина залягання ґрунтових вод невелика і ґрунт недостатньо фільтрує органіку. Причиною підвищеного вмісту заліза може бути відносно висока корозійна активність води підземного походження. При високому вмісті у питній воді заліза порушується процес кровотворення, можливий цироз печінки, гострі отруєння дітей, рак прямої кишки, цукровий діабет. Саме тому надлишок заліза у питній воді є небезпечною домішкою.

Висока твердість погіршує органолептичні властивості води, надаючи їй гіркуватий смак та справляючи негативний вплив на органи травлення людини. Солі твердості порушують всмоктування жирів внаслідок їхнього омилення й утворення в кишечнику нерозчинних кальцієво-магнієвих мил. Також тверда вода погано милиться, дає великий накип в парових котлах, збільшує термін варіння овочів, м'яса тощо.

Кальцій відіграє важливу роль у формуванні кісток, впливає на процеси скорочення м'язів, підвищує захисні функції організму, знижує небезпеку появи алергії, зміцнює стінки кровоносних судин. Його надлишок в організмі призводить до негативних наслідків, насамперед, до закупорки кровоносних судин. А нестача

може викликати розрідження кісткової тканини, демінералізацію кісток, а у людей похилого віку порушення функцій залоз внутрішньої секреції.

Небезпечна питна вода зумовлює комплекс проблем для здоров'я, навіть невелике відхилення якості води від норми є небезпечним для людини.

В області продовжується негативна динаміка до погіршення демографічної ситуації. За даними Головного управління статистики в Івано-Франківській області за 2019 рік народжуваність впала на 517 або на 4,1%. Смертність, водночас, зросла на 102 особи або на 0,6% (торік ріст становив 143 особи або 0,8%). Тобто темпи погіршення демографічної ситуації дещо сповільнились. Померло на 5423 особи більше, ніж народилось. Мінімальний додатній приріст населення зареєстрований лише в м. Івано-Франківську (+0,7 на 1000 нас., де народилось на 187 осіб більше, ніж померло і у Верховинському районі (+0,2), де така різниця склала лише 6 осіб.

Зниження рівнів смертності стосується районів Галицького, Надвірнянського, Тисменицького, всіх 4-х міст – адмінцентрів. Натомість в районах Богородчанському, Городенківському, Калуському, Коломийському, Косівському, Снятинському зареєстроване збільшення числа померлих. При цьому, ріст народжуваності відбувся лише у Верховинському, Снятинському районах, містах Болехові та Івано-Франківську.

В структурі смертності дещо зросли втрати населення від хвороб системи кровообігу, в т.ч. цереброваскулярних хвороб, хвороб органів травлення, кістково-м'язевої системи, нещасних випадків, травм і отруєнь. Натомість менше смертей зареєстровано від інфекційних і паразитарних хвороб (в т.ч. туберкульозу і СНІДу), новоутворів, хвороб ендокринної, нервової і сечостатевої систем. Рівні смертності населення області по кожному з класів хвороб є нижчими, ніж в середньому по Україні.

Намітилась позитивна динаміка захворюваності населення області на туберкульоз, показник якої за три останні роки знизився на 10,2% і становить 42,4 на 100 тис. нас. проти 49,2 по Україні. Знизилась серед населення і захворюваність на деструктивні форми туберкульозу: з 16,7 у 2018 році до 14,6 на 100 тис. нас. в 2019 році. Частина хворих, в т.ч. деструктивним туберкульозом, - не виявлена і реальний рівень захворюваності є вищим.

Найвищі рівні захворюваності на туберкульоз (понад 50 на 100 тис. нас.) зареєстровані в Калуському, Коломийському районах і м. Болехові. Натомість в містах Івано-Франківську і Яремчі та Верховинському районі – не перевищують 30-32 на 100 тис. нас.

Впродовж останніх трьох років захворюваність на туберкульоз серед підлітків зберігається на рівні: 2017 р. – 8 випадків, 2018 р. – 10 випадків, 2019 р. – 9 випадків.

Відмічається тенденція до росту захворюваності населення області на онкопатологію (в 2019 р. на 4,2%), показник якої у 2019 році склав 293,9 на 100 тис. населення проти 281,7 у 2018 році. Рівень занедбаності злоякісних захворювань, виявлених у IV стадії у 2019 році дещо знизився і становить – 19,9% проти 21,6%

в 2018 році.

За оперативними даними підтверджується факт деякого збільшення в області випадків гострого інфаркту міокарда.

Зареєстровано 1333 випадки поступлень до стаціонару хворих гострим інфарктом міокарда, що на 145 або 12,2% більше, ніж в 2018 році. З них померло 144 проти 156 в 2018 році. Летальність знизилась в показнику – з 13,1% до 10,8%. Відносно високою (20-22%) у звітному році була летальність від інфаркту міокарда в пацієнтів з Долинського і Снятинського районів, що пояснюється в деякій мірі недостатнім числом своєчасних стентувань і тромболізісів таким пацієнтам. Із 45 пацієнтів з Долинського району сучасну кардіодопомогу (стентування, тромболізіс) отримали 28, а щодо Снятинських пацієнтів – з 48 лише 13.

Помітно зросло за рік число госпіталізованих хворих з мозковим інсультом. На 121 більше – з геморагічним, на 364 більше – з ішемічним. Разом – 4 тис. інсультів проти 3,5 тис. в попередньому році. Про важливість проблеми інсультів свідчить висока летальність: з 4 тис. інсультних пацієнтів в стаціонарі померли 647 або 16,2%, не кажучи вже за інвалідизацію тих хто вижив.

Значної уваги з боку управлінців потребує інфекційна захворюваність. На противагу 2018 року, намітилась тенденція до росту захворюваності на кишкові інфекції. Збільшилось, зокрема, число випадків сальмонельозів на 73 або на 35,1%, дизентерії на 10 випадків або на 30,3%, гастроентероколітів на 34 або на 4,3%.

Для виконання вимог Закону України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» та інших законодавчих актів виконкомам місцевих рад, органам місцевого самоврядування, суб'єктам господарської діяльності, в межах своїх повноважень необхідно:

- вжити заходи щодо забезпечення населення питною водою гарантованої якості;
- забезпечити безумовне дотримання умов скидання і нормативів гранично-допустимого скидання (ГДС) забруднюючих речовин і відомчого лабораторного контролю за складом і властивостями зворотних (стічних) вод і їх впливом на поверхневі водні об'єкти відповідно до вимог санітарного та природоохоронного законодавств;
- покращити роботу існуючих, реконструкція (ремонт) та будівництво нових очисних споруд і каналізаційних мереж у населених пунктах області;
- вдосконалити систему поводження з побутовими відходами шляхом впровадження роздільної системи їх збирання, утилізації та переробки.

3. АНАЛІЗ ВІДПОВІДНОСТІ ЦІЛЕЙ ПРОГРАМИ ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА В ІВАНО-ФРАНКІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ ДО 2025 РОКУ

Стратегічною ціллю Програми є вдосконалення системи охорони навколишнього природного середовища Івано-Франківської області, що

забезпечить: поліпшення екологічного стану природних водних об'єктів; удосконалення системи спостережень за забрудненням атмосферного повітря; поліпшення екологічного стану природних ресурсів; збільшення обсягів переробки та утилізації відходів.

Для досягнення стратегічної цілі Програми необхідно комплексне, системне і цілеспрямоване вирішення наступних основних завдань:

- охорона і раціональне використання водних ресурсів;
- охорона атмосферного повітря;
- охорона і раціональне використання природних ресурсів;
- раціональне використання і зберігання відходів виробництва та побутових відходів;
- наука, інформація і освіта, підготовка кадрів, екологічна експертиза, організація праці.

В основу Програми покладені такі принципи розвитку:

- пріоритетність вирішення екологічних проблем з урахуванням соціально-економічної ситуації, що склалася в області;
- усунення причин забруднення навколишнього природного середовища, а не їх наслідків;
- безумовне дотримання природоохоронного законодавства та екологізація діяльності суб'єктів господарювання;
- контроль за дотриманням природоохоронного законодавства;
- забезпечення у встановленому законодавством порядку доступу населення до екологічної інформації.

4. ОЦІНКА НАСЛІДКІВ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОГРАМИ ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ ДО 2025 РОКУ НА ДОВКІЛЛЯ

На підставі оцінювання ймовірних впливів на компоненти довкілля (атмосферне повітря, водні та земельні ресурси, ґрунти, кліматичні фактори та рівні шумового, теплового, вібраційного забруднення та здоров'я населення) сукупний вплив від реалізації заходів передбачених Програмою є несуттєвим та екологічно допустимим.

Впровадження Програми та реалізація її заходів, які передбачають зменшення частки забруднених вод у загальному об'ємі водовідведення, покращення якості води у водних об'єктах області, створення нових лісових насаджень, біологічно стійких до антропогенного навантаження, а також наукові дослідження у цих

галузях у короткостроковий період (1-5 роки) буде мати незначний вплив на стан довкілля, який буде обумовлений впливом існуючих незмінних факторів.

Реалізація Програми буде мати позитивний вплив на рівень забруднення довкілля, тобто сприяти його зменшенню, що є важливим індикатором регіонального розвитку. Середньостроковий та довгостроковий період не розглядаються оскільки термін реалізації Програми складає 5 років. У разі продовження розпочатої роботи вплив не буде відрізнятися від короткострокового.

5. ОЦІНКА АЛЬТЕРНАТИВНИХ СЦЕНАРІЇВ ПРОГРАМИ ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА В ІВАНО-ФРАНКІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ ДО 2025 РОКУ НА ДОВКІЛЛЯ

Вирішення проблеми значного погіршення властивостей природних об'єктів, а саме: деградації довкілля та ландшафту області, надмірного забруднення атмосферного повітря, водних ресурсів, земель, накопичення у великому обсязі відходів, можливе за двома альтернативними сценаріями:

- впровадження природоохоронних заходів в рамках програм з охорони навколишнього природного середовища міст і районів області, екологічних програм або заходів підприємств тощо;
- впровадження природоохоронних заходів в рамках реалізації Програми охорони навколишнього природного середовища в Івано-Франківській області до 2025 року.

Перший альтернативний варіант відображає поточну ситуацію з впровадження природоохоронних заходів у регіоні та не може комплексно вирішити проблему екологічного стану в області.

Через обмеженість коштів міста і райони області не мають можливості передбачити в місцевих програмах охорони навколишнього природного середовища реалізацію ефективних природоохоронних заходів.

Промислові підприємства області, які є основними забруднювачами довкілля, не зацікавлені у впровадженні за рахунок власних доходів ефективних природоохоронних заходів через їх високу вартість.

Крім цього, відсутня можливість залучення цільових коштів з державного та обласного бюджетів, а також координація дій виконавців таких заходів, що не дозволяє забезпечити ефективне використання наявних ресурсів.

Отже, цей варіант не є оптимальним.

Другий альтернативний варіант передбачає впровадження природоохоронних заходів в рамках реалізації Програми охорони навколишнього природного середовища в Івано-Франківській області до 2025 року, що дозволяє

усунути недоліки першого варіанту.

Головними перевагами зазначеного варіанту є:

- виділення пріоритетних напрямів з охорони навколишнього природного середовища;
- комбінація ресурсів за джерелами фінансування (зменшення навантаження на бюджети різних рівнів і більш ефективне використання коштів);
- зацікавлення суб'єктів господарювання в економічно ефективному вирішенні екологічних проблем;
- впровадження сучасних технологій, направлених на раціональне використання природних ресурсів;
- координація та контроль за діями виконавців Програми.

Реалізація даного варіанту дозволить значно покращити екологічну ситуацію області, призведе до більш раціонального використання та відтворення природних ресурсів, забезпечить екологічну безпеку та знизить рівень ризику виникнення надзвичайних ситуацій техногенного і природного характеру.

Таким чином, зазначений варіант є оптимальним. Він надає можливість формувати та виконувати конкретні природоохоронні заходи, що спрямовані на усунення та обмеження дій шкідливих для навколишнього природного середовища чинників.

Реалізацію Програми планується здійснити в один етап протягом 2021-2025 років.

6. РЕКОМЕНДАЦІЇ СТРАТЕГІЧНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОЦІНКИ

На підставі проведеного аналізу зроблено висновок, що проект Програми відповідає державним та регіональним стратегічним документам, реалізація заходів Програми не справляє значного негативного впливу на стан довкілля та здоров'я населення.

Разом з тим, аналізуючи заходи Програми, можливо надати наступні рекомендації до їх змісту:

розробити економічні механізми стимулювання суб'єктів господарювання до зменшення частки забруднених вод у загальному об'ємі водовідведення та запобігання, зниження або компенсації несприятливого впливу на довкілля, у тому числі здоров'я населення.

7. ОРГАНІЗАЦІЯ МОНІТОРИНГУ ФАКТИЧНОГО ВПЛИВУ ПРОГРАМИ ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА В ІВАНО-ФРАНКІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

ДО 2025 РОКУ НА ДОВКІЛЛЯ

СЕО не завершується прийняттям рішення про затвердження Програми. Значущі наслідки для довкілля, в тому числі для здоров'я населення, повинні відслідковуватися під час реалізації Програми, зокрема, з метою виявлення непередбачених несприятливих наслідків і вжиття заходів щодо їх усунення. Результати моніторингу мають бути доступними для органів влади та громадськості. Закон України «Про стратегічну екологічну оцінку» встановлює необхідність здійснення моніторингу наслідків виконання документу державного планування для довкілля (ст. 17). Моніторинг може бути використаний для: порівняння очікуваних і фактичних наслідків, що дозволяє отримати інформацію про реалізацію Програми; отримання інформації, яка може бути використана для поліпшення майбутніх оцінок (моніторинг як інструмент контролю якості СЕО); перевірки дотримання екологічних вимог, встановлених відповідними органами влади; перевірки того, що Програма виконується відповідно до затвердженого документу, включаючи передбачені заходи із запобігання, скорочення або пом'якшення несприятливих наслідків. Для організації моніторингу можуть бути використані існуючі системи моніторингу та інформаційні системи або вони мають бути спеціально удосконалені для цілей СЕО.

На підставі проведеного аналізу зроблено висновок, що Програма відповідає державним та регіональним стратегічним документам, реалізація заходів Програми не справляє значного негативного впливу на стан довкілля та здоров'я населення.

ВИСНОВКИ

Проаналізувавши проект Програми охорони навколишнього природного середовища Івано-Франківської області до 2025 року можливо зробити наступні висновки.

Цілі та заходи Програми відповідають Державній стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки, що затверджена постановою КМУ від 05 серпня 2020 року № 695, Стратегія розвитку Івано-Франківської області на 2021-2027 роки, затвердженої рішенням обласної ради від 21.02.2020 року № 1381-34/2020.

Реалізація заходів Програми не справляє значного негативного впливу на стан довкілля та здоров'я населення.

За результатами СЕО надано рекомендації до змісту заходів Програми та заходи з моніторингу впливу реалізації Програми на довкілля, що відповідно до ст. 9 Закону України «Про стратегічну екологічну оцінку» повинно бути враховане в документі державного планування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Закон України «Про стратегічну екологічну оцінку»
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2354-19#Text>
2. Методичні рекомендації із здійснення стратегічної екологічної оцінки документів державного планування, затверджені наказом Міністерства екології та природних ресурсів України від 10.08.2018 № 296.
https://menr.gov.ua/files/docs/nakazy/2018/nakaz_296.pdf
3. Державна стратегія регіонального розвитку на 2021-2027 роки, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 05.08.2020 р. № 695
<https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnoyi-strategiyi-regionalnogo-rozvitku-na-20212027-t50820>
4. Стратегія розвитку Івано-Франківської області на 2021-2027 роки, затверджена рішенням Івано-Франківської обласної ради від 21.02.2020 р. № 1381-34/2020
<http://www.if.gov.ua/files/uploads/%D0%A1%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%96%D1%8F%20%D1%80%D0%BE%D0%B7%D0%B2%D0%B8%D1%82%D0%BA%D1%83%20%D0%86%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BE-%D0%A4%D1%80%D0%B0%D0%BD%D0%BA%D1%96%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D1%97%20%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D0%B0%D1%81%D1%82%D1%96%20%D0%BD%D0%B0%202021-2027%20%D1%80%D0%BE%D0%BA%D0%B8.pdf>
5. Екологічний паспорт Івано-Франківської області 2019 рік
http://www.if.gov.ua/files/uploads/ecolog_pasport_IF_2019.pdf

Виконавці:

Начальник відділу економіки
природоохоронної діяльності,
екологічного моніторингу,
зв'язків з громадськістю та ЗМІ

П. Кульба

Головний спеціаліст відділу економіки
природоохоронної діяльності,
екологічного моніторингу,
зв'язків з громадськістю та ЗМІ

І. Приходько